

رابطه فعالیت سیستم‌های مغزی- رفتاری با بخشش و رضایت زناشویی زوجین

The relation between behavioral-brain systems activity with forgiveness and marital satisfaction in couples

Fereshteh Pourmohseni Koluri
Payame Nour University

فرشته پورمحسنی کلوری*
دانشگاه پیام نور

Abstract

One of the most important social and intimate relationships is marriage and one of the most important aspects of marital system is the satisfaction that couples experience in marriage. Many factors affect marital satisfaction. These factors include biological factors, personality characteristics and forgiveness. The aim of this study was examination of the relation between behavioral-brain systems activity with forgiveness and couples' marital satisfaction. Participants were 200 married people (115 women, 85 men) in the City of Marand who had participated in parents-teachers meetings held regularly in the city's primary schools for girls. Participants completed a Forgiveness Scale (HFS), Behavioral Activation and Behavioral Inhibition System (BAS/BIS) scales and a marital satisfaction questionnaire (Enrich). Results showed that self forgiveness had a negative correlation with behavioral inhibition system and there were positive correlations between self and other forgiveness with behavioral activation system and. Also marital satisfaction with self, other forgiveness and behavioral activation system showed positive correlations. In addition, marital satisfaction was negatively related to behavioral inhibition system. Also behavioral activation system positively predicted self and other forgiveness and marital satisfaction; and behavioral inhibition system negatively predicted self forgiveness and marital satisfaction. Findings were discussed in terms of Gray's reinforcement sensitivity theory and forgiveness concept. These results can be helpful in designing enrichment preventive programs and therapeutic interventions for couples.

Keywords: behavioral inhibition system, behavioral activation system, interpersonal problem, marriage

چکیده

ازدواج یکی از مهم‌ترین روابط اجتماعی و صمیمانه آدمی است و یکی از جوانب با اهمیت یک نظام زناشویی، رضایتی است که همسران در ازدواج تجربه می‌کنند. عوامل زیادی بر رضایت زناشویی همسران اثر می‌گذارد که از جمله می‌توان به ویژگی‌های زیستی شخصیت و بخشش اشاره کرد. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین فعالیت سیستم‌های مغزی- رفتاری با بخشش و رضایت زناشویی زوجین انجام شد. گروه نمونه ۲۰۰ نفر (۱۱۵ زن، ۸۵ مرد) متاهل شهرستان مرند بودند که در جلسه اولیا و مربیان مدارس دخترانه ابتدایی این شهر شرکت کرده بودند و به مقیاس بخشش (HFS)، مقیاس بازداری/ روی‌آوری (BAS/BIS) و پرسشنامه رضایت زناشویی (ENRICH) پاسخ دادند. نتایج نشان داد که بین بخشش خود با بازداری رفتاری رابطه منفی معنادار و بین بخشش خود و بخشش دیگران با روی‌آوری رفتاری رابطه مثبت معنادار وجود دارد. همچنین رضایت زناشویی با بخشش خود و دیگران و سیستم روی‌آوری رفتاری به‌طور مثبت و معنادار و با سیستم بازداری رفتاری به‌طور منفی و معنادار همبسته بود. سیستم روی‌آوری رفتاری، بخشش خود، بخشش دیگران و رضایت زناشویی را به‌طور مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌کند و مولفه بازداری رفتاری، بخشش خود و رضایت زناشویی را به‌طور منفی و معنادار پیش‌بینی می‌نماید. یافته‌ها در چهارچوب نظریه حساسیت به تقویت گری و مفهوم بخشش مورد بحث قرار گرفتند. نتایج این پژوهش می‌تواند در طراحی برنامه‌های پیش‌گیرانه توانمندسازی زوجین و مداخلات درمانی برای زوجین مفید باشد.

واژه‌های کلیدی: سیستم بازداری رفتاری، سیستم روی‌آوری رفتاری، مشکل بین شخصی، ازدواج

*نشانی پستی نویسنده: اردبیل، خیابان دانشگاه، جنب مجتمع شورابیل، دانشگاه پیام نور اردبیل، گروه روانشناسی. پست الکترونیکی: fpmohseni@yahoo.com

مقدمه

ازدواج نوعی پیوند اجتماعی صمیمانه و عمیق میان زن و شوهر است که می‌تواند منشا خوشی و شادمانی فراوان و یا رنجی عمیق برای آنان گردد. انگیزه‌های برقراری روابط صمیمانه بسیار هستند که از آن جمله می‌توان به دستیابی به عواطف مثبت، صمیمیت، عشق و مصاحبت اشاره کرد که موجب شادمانی و رضایت زوجین شده و سلامت جسمانی و روانی را برای آنان به ارمغان می‌آورد (ویلیمز، ساسلر و نیکلسون، ۲۰۰۸).

روابط صمیمانه گاهی نیز سرچشمه رنج و غم فراوان برای همسران خواهد بود. تعارض^۱، طرد^۲، حسادت و رنجش همسران از جمله عواملی هستند که به سلامت جسمانی و روانی آنان آسیب می‌رساند. پژوهش‌ها حاکی از آن هستند که طرد یا ارزیابی منفی دیگران و همچنین عواطف منفی با افزایش فعالیت سیستم‌های فیزیولوژیکی مرتبط با استرس همچون افزایش ترشح کورتیزول (دیکرسون و کمنی، ۲۰۰۴) و افزایش فشار خون (هات- لانسند، اوچینو، اسمیت، اولسن- سرنی و نیلی- مور، ۲۰۰۳) رابطه مثبت معنادار دارد. بسیاری از افراد وقتی به گذشته خود می‌نگرند، روابط زناشویی را مهم‌ترین منبع شادمانی خود برمی‌شمارند. به بیان دیگر، ازدواج و زندگی مشترک یکی از مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رضایت کلی از زندگی است. این در حالی است که تعارض‌های ارتباطی می‌تواند این شادمانی را از بین برده و موجب رنجش و خشم همسران نسبت به یکدیگر شده و بنیان زندگی مشترک را متزلزل سازد. به دلیل اهمیت حفظ بنیان خانواده و تبیین علل تداوم یا گسستگی رابطه زناشویی، می‌توان آن را در چهارچوب رویکردی انگیزشی مورد مطالعه قرار داد. رابطه زناشویی ممکن است به دلیل پیامدهای خوشایند و پاداش‌دهنده تداوم یابد (انگیزه روی‌آوری^۳) و یا به دلیل پیامدهای نامطلوب و آزارنده آن خاتمه پذیرد (انگیزه اجتناب) و یا با نارضایتی همراه شود (گابل، ۲۰۰۷). از سوی دیگر پژوهش اسمایل و همکاران (۲۰۰۶) حاکی از آن است که میان ویژگی‌های شخصیتی افراد و خصیصه بخشش^۴، رابطه وجود

دارد و بخشش با رضایت زناشویی^۵ به طور نیرومندی همبسته است. نظریه حساسیت به تقویت^۶ گری یک رویکرد زیستی و انگیزشی در حوزه شخصیت است که می‌توان روابط میان انگیزه‌های روی‌آوری و اجتناب، بخشش و رضایت زناشویی را در چهارچوب آن مورد مطالعه قرار داد.

مبتنی بر نظریه حساسیت به تقویت گری، دو سیستم اصلی در تنظیم رفتار آدمی موثر است. یکی از این سیستم‌ها، سیستم بازداری رفتاری^۷ و سیستم دیگر سیستم فعال‌سازی رفتاری^۸ است. سیستم بازداری رفتاری در پاسخ به نشانه‌های تنبیه، نشانه‌های ناکام‌کننده فقدان پاداش و بروز تعارض حساس بوده و برون‌داد این سیستم، برانگیختگی، اجتناب منفعل^۹، اضطراب و بازداری است؛ فعالیت این سیستم موجب تجربه احساساتی همچون ترس، ناکامی و غم می‌شود. فعالیت سیستم فعال‌سازی رفتاری موجب حرکت به سوی هدف، پاسخ‌دهی نسبت به محرک‌های پاداش‌دهنده و فرار از تنبیه می‌شود و تجربه عواطف مثبتی همچون امیدواری، شادمانی و سرخوشی را به دنبال دارد (دپاسکالیس، واریل و دانتونو، ۲۰۱۰).

گری و مک‌ناوتان (۲۰۰۰)، تجدیدنظری کلی در نظریه حساسیت به تقویت ارائه دادند. در این تجدیدنظر، سیستم تجدیدنظر شده فعال‌ساز رفتاری^{۱۰} به محرک‌های مثبت شرطی و نیز غیرشرطی پاسخ می‌دهد. در سیستم جنگ و گریز^{۱۱} به همراه واکنش‌های جنگ و گریز، واکنش انجماد^{۱۲} نیز حضور دارد که به محرک تهدیدکننده غیر قابل اجتناب پاسخ می‌دهد. نام سیستم جنگ و گریز به سیستم تجدیدنظر شده جنگ/گریز/انجماد^{۱۳} تغییر یافت و فرض شد که واسطه واکنش به تمام محرک‌های آزارنده اعم از شرطی و غیرشرطی است. این سیستم نقش سیستم تنبیه را بر عهده گرفت که در نظریه اصلی حساسیت به تقویت برعهده سیستم بازداری رفتاری بود. در نظریه جدید حساسیت به تقویت اعتقاد بر این شد که سیستم تجدیدنظر شده بازداری

5. marital satisfaction
6. Reinforcement Sensitivity Theory (RST)
7. Behavioral Inhibition System (BIS)
8. Behavioral Activation System (BAS)
9. passive avoidance
10. revised Behavioral Activation System (r-BAS)
11. fight flight system
12. freezing reaction
13. revised Fight Flight Freezing System (r-FFFS)

1. conflict
2. rejection
3. approach motivation
4. forgiveness

رفتاری^۱ مسوول حل تعارض هدف^۲ است. تعارض هدف از موقعیت‌هایی نشأت می‌گیرد که تهدید و پاداش همزمان حضور دارند؛ یعنی هر دو سیستم تجدیدنظر شده فعال‌ساز رفتاری و سیستم تجدیدنظر شده جنگ/گریز/انجماد همزمان فعال می‌شوند. اگر پاداش بر تهدید غالب شود، سیستم تجدیدنظر شده بازداری رفتاری تعارض را حل خواهد کرد، به این ترتیب که سیستم فعال‌سازی رفتاری را ترغیب و سیستم جنگ/گریز/انجماد را بازداری می‌کند که حاصل آن نزدیکی یا روی‌آوری^۳ است. اگر تهدید بر پاداش غلبه کند، سیستم بازداری رفتاری تعارض را با فعال‌سازی سیستم جنگ/گریز/انجماد و بازداری سیستم تجدیدنظر شده فعال‌ساز رفتاری حل می‌کند که نتیجه آن اجتناب است. در نظریه اصلی، فرض شده که سیستم بازداری رفتاری و سیستم فعال‌سازی رفتاری کارکردی مستقل از یکدیگر دارند. اما در تجدید نظر صورت گرفته، در موقعیت‌های مشخص این دو سیستم، همچون سیستم‌های وابسته عمل کرده و به صورت منسجم، رفتار را تحت تاثیر قرار می‌دهند (کیسر و راس، ۲۰۱۱). همانند روابط زناشویی که پاداش و تنبیه در آن به‌طور همزمان وجود دارند و وجود رفتار پاداش‌دهنده به معنای فقدان رفتار تنبیه‌کننده و حضور رفتار تنبیه‌کننده به معنای فقدان پاداش نیست. به بیان دیگر، سیستم پاداش و تنبیه مستقل از یکدیگر عمل کرده و رفتار هر فرد می‌تواند حاصل یکی از این دو سیستم و یا هر دوی آنها باشد (گابل، ۲۰۰۷).

بورتولتی، ۲۰۱۲). در مقابل سیستم بازداری رفتاری بیشتر با مشکلات جسمانی و تجربه عواطف منفی ارتباط دارد (ویگت، دیلارد، برادوک، اندرسون، سوپری و همکاران، ۲۰۰۹). در پژوهش دیگری گابل (۲۰۰۶) به مطالعه نقش انگیزه اجتماعی روی‌آوری و اجتناب بر سلامت روانی افراد پرداخته است. نتایج مطالعه وی نشان می‌دهد که انگیزه اجتماعی روی‌آوری با رضایت از روابط صمیمانه و تنها نبودن رابطه دارد و انگیزه اجتماعی اجتناب با نگرش‌های منفی اجتماعی و احساس ناایمنی در روابط صمیمانه همبسته است. علاوه بر سیستم‌های انگیزشی موثر بر تجربه رضایت زناشویی، بخشش یکی دیگر از مولفه‌های تاثیرگذار بر رضایت زناشویی است. در زندگی زناشویی، همسران گاهی موجب رنجش یکدیگر می‌شوند و در صورتی که اشتباه‌های طرف مقابل را نبخشند، به راحتی در حلقه تعاملات منفی گرفتار می‌شوند؛ پرخاشگری آنها نسبت به هم افزایش می‌یابد، تعاملات مثبت آنان کمتر می‌شود و رضایت زناشویی کمتری را تجربه می‌کنند (رضازاده، ۱۳۸۷؛ فینچام و بیچ، ۲۰۰۲). تعارض‌های بین‌شخصی در روابط زناشویی، رویدادهای منفی اجتناب‌ناپذیری هستند که مدیریت آنها، پیامدهای مختلفی را به دنبال دارد (خجسته‌مهر، کوچکی و رجبی، ۱۳۹۱). مدیریت نادرست تعارض‌ها موجب بروز استرس‌های بین شخصی و مشکلات روانشناختی می‌شود و مدیریت صحیح آنها تداوم روابط زناشویی و افزایش سلامت روانشناختی را در پی دارد (تسه و یپ، ۲۰۰۹). انتقام‌جویی و مشکلات ارتباطی محرک‌های آزارنده‌ای هستند که غالباً به دنبال تعارض‌های ارتباطی بروز پیدا می‌کنند. درحالی‌که بخشش، پاسخ مثبت شناختی، عاطفی و رفتاری فرد به تعارض‌های بین شخصی است که موجب بهبود روابط صمیمانه می‌شود؛ زیرا وقتی فرد، اشتباه‌های شخص خطاکار را می‌بخشد، عواطف و قضاوت‌های منفی وی را انکار کرده و با وی دوستانه و محبت‌آمیز رفتار خواهد کرد (مک‌کالو، فینچام و تسانگ، ۲۰۰۳).

تفاوت‌های فردی در سیستم‌های مغزی- رفتاری ممکن است بر نحوه واکنش همسران در مواجهه با مشکلات بین شخصی تاثیر بگذارد و رفتارهای متفاوتی را به دنبال داشته باشد (جانسون، کیم، گیوانلی و کاگل، ۲۰۱۰). برای مثال، افرادی که سیستم بازداری رفتاری حساس‌تری دارند، به

بین نظریه حساسیت به تقویت‌گری و نظریه شخصیت آیسنک^۴ ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. به عقیده گری، سیستم بازداری رفتاری با نورزگرایی به‌طور مثبت و با برون‌گرایی به‌طور منفی همبسته است. همچنین سیستم فعال‌سازی رفتاری با برون‌گرایی همبستگی مثبت و با نورزگرایی همبستگی منفی دارد (هییم و لارنس، ۲۰۱۰). مطالعه گابل و همکاران (۲۰۰۰) نشان می‌دهد سیستم فعال‌سازی رفتاری با تجربه عواطف مثبت، خوش‌بینی و بهزیستی روانی^۵ رابطه تنگاتنگی دارد و با افسردگی کمتر همبسته است (بالکونی و

۱. revised Behavioral Inhibition System (r-BAS)
 2. goal conflict
 3. approach
 4. Eysenck personality theory
 5. psychological well-being

۱۱۵ نفر زن و ۸۵ نفر مرد بودند. میانگین سنی زنان (۳۴/۷۸ ± ۳/۴۵) و مردان (۴۲/۴۲ ± ۵/۵۶) سال بود.

ابزار سنجش

پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ (ENRICH): پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ^۱ به عنوان یک ابزار تشخیصی برای سنجش میزان رضایت زناشویی زوجین مورد استفاده قرار می‌گیرد. نسخه اصلی آزمون دارای ۱۱۵ سوال است که به دلیل طولانی بودن مقیاس، فرم‌های کوتاه‌تری از آن استخراج شده است. در این پژوهش از فرم ۴۷ سوالی آن استفاده شده است که سلیمانیان (۱۳۷۳)؛ به نقل از ثنایی، (۱۳۸۷) آن را هنجاریابی کرده است. پایایی^۲ این آزمون با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و با روش بازآزمایی^۳ (به فاصله یک هفته) برای مردان ۰/۹۳ و برای زنان ۰/۹۴ به دست آمده است. ابعاد رضایت زناشویی مورد بررسی در این پرسشنامه عبارتند از: مسایل شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندپروری، خانواده و دوستان و جهت‌گیری مذهبی. نمره‌گذاری براساس مقیاس لیکرت به صورت (۰، ۱، ۲، ۳، ۴) از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق بوده و نمره بالاتر نشانه رضایت زناشویی بیشتر است (ثنایی، ۱۳۸۷).

مقیاس بازداری/فعال‌سازی (BAS/BIS): مقیاس بازداری/فعال‌سازی توسط کارور و وایت (۱۹۹۴) طراحی شد. این مقیاس میزان فعالیت سیستم‌های مغزی-رفتاری را ارزیابی می‌کند و شامل ۲۰ ماده است که بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ برای کاملاً مخالف تا نمره ۵ برای کاملاً موافق نمره‌گذاری می‌شود. این مقیاس دارای ۴ خرده مقیاس شامل ۳ خرده مقیاس BAS و یک خرده مقیاس BIS است. خرده مقیاس BIS با ۷ ماده، حساسیت این سیستم را اندازه می‌گیرد و خرده مقیاس BAS شامل سه خرده مقیاس پاسخ‌دهی به پاداش (۵ ماده)، کشاننده^۴ (۴ ماده) و جستجوی سرگرمی (۴ ماده) است و فعالیت این سیستم را اندازه می‌گیرد. خرده مقیاس پاسخ‌دهی به پاداش،

دنبال بروز رنجش و دلخوری در روابط بین شخصی، ترس و اضطراب را تجربه نموده و از ابراز رفتار کینه‌جویانه خودداری می‌نمایند. از سوی دیگر فعالیت این سیستم با بروز رفتار خصمانه ارتباط دارد (اسمیتس و کاپنز، ۲۰۰۵). به بیان دیگر، افرادی که سیستم بازداری رفتاری فعالی دارند، پرخاشگری خود را درون‌ریزی کرده و خشم زیادی را نسبت به خود تجربه می‌کنند و کمتر اشتباه‌ها و خطاهای خود و دیگران را می‌بخشند (جانسون و همکاران، ۲۰۱۰). افرادی که سیستم فعال‌سازی رفتاری حساس‌تری دارند، عواطف مثبتی همچون امیدواری و شادمانی را تجربه کرده و از سوی دیگر برانگیختگی هیجانی همچون تمایلات پرخاشگرانه بیشتری را هم گزارش می‌کنند (کارور، ۲۰۰۴). در حالی که ابراز خشم و رفتار پرخاشگرانه موجب کاهش بخشش در روابط صمیمانه شده و از رضایت زناشویی زوجین می‌کاهد.

بنابراین به دلیل اهمیت مطالعه سیستم‌های انگیزشی پاداش و تنبیه موثر در حفظ بنیان خانواده و افزایش بهزیستی روانی و جسمانی همسران، پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به سوال‌های زیر است: (۱) آیا بین فعالیت سیستم‌های مغزی-رفتاری با رضایت زناشویی همسران رابطه وجود دارد؟ (۲) آیا فعالیت سیستم‌های مغزی-رفتاری با بخشش در روابط همسران رابطه دارد؟ (۳) آیا بین بخشش و رضایت زناشویی در زوجین رابطه وجود دارد؟

روش

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش: پژوهش حاضر از نوع همبستگی است که در آن رابطه بین فعالیت سیستم‌های مغزی-رفتاری با بخشش و رضایت زناشویی زوجین مورد مطالعه قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش حاضر والدین دانش‌آموزان مدارس ابتدایی دخترانه شهر مرند بودند که در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ در مدارس این شهر مشغول به تحصیل بودند. در جلسه اولیا و مربیان که والدین دانش‌آموزان حضور داشتند از آنان دعوت شد که در صورت تمایل در این پژوهش شرکت کنند. تعداد ۲۵۰ پرسشنامه میان افرادی که تمایل به شرکت در پژوهش داشتند توزیع شد که پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، ۲۰۰ پرسشنامه تکمیل شده، جمع‌آوری گردید. نمونه پژوهش حاضر شامل

1. Enriching and Nurturing Relationship Issues Communication and Happiness (ENRICH)
2. reliability
3. test-retest
4. instinct

این مقیاس شامل ۱۸ ماده و سه خرده مقیاس است و بر روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ برای کاملاً مخالفم تا نمره ۷ برای کاملاً موافقم نمره‌گذاری می‌شود. نمره بالاتر در هر خرده مقیاس، تمایل به بخشش بیشتر را در آن خرده مقیاس نشان می‌دهد. تامپسون و همکاران (۲۰۰۵) پایایی این مقیاس را ۰/۷۶ و پایایی خرده مقیاس بخشش خود، بخشش دیگران و بخشش موقعیتی را به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۷۲ و ۰/۷۷ گزارش کرده‌اند. در این پژوهش نیز پایایی مقیاس تمایل به بخشش با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد و پایایی خرده مقیاس‌های بخشش خود، دیگران و بخشش موقعیتی به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۹ و ۰/۸۰ حاصل شد.

یافته‌ها

جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد شرکت‌کنندگان را در مقیاس‌های سیستم‌های مغزی- رفتاری، بخشش و رضایت زناشویی نشان می‌دهد.

میزان اهمیت پاداش در بروز عواطف مثبت را ارزیابی می‌کند. خرده مقیاس کشاننده تمایل فرد به جستجوی فعالانه اهداف مطلوب، و خرده مقیاس جستجوی سرگرمی تمایل فرد به انجام فعالیت‌های بالقوه پاداش‌دهنده را می‌سنجد. جانسون و همکاران (۲۰۱۰) همسانی درونی خرده مقیاس BIS را ۰/۷۴ و همسانی درونی سه خرده مقیاس پاسخ‌دهی به پاداش، کشاننده و جستجوی سرگرمی را به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۷۶ و ۰/۶۶ گزارش کرده‌اند. هم‌چنین در مطالعه عطری‌فرد (۱۳۸۳) همسانی درونی خرده مقیاس BIS و خرده مقیاس‌های پاسخ‌دهی به پاداش، کشاننده و جستجوی سرگرمی به ترتیب ۰/۴۷، ۰/۴۷، ۰/۷۳ و ۰/۶۰ به دست آمده است. در این پژوهش جمع نمرات سه خرده مقیاس برای BAS در تجزیه و تحلیل وارد شده است.

مقیاس بخشش هرت‌لند (HFS): جهت ارزیابی تمایل به بخشش خود، بخشیدن دیگران و بخشش در موقعیت‌های مختلف از مقیاس بخشش هرت‌لند^۱ (تامپسون، اسنایدر، هافمن، میکلیل، راسامسن و همکاران، ۲۰۰۵) استفاده شد.

جدول ۱

میانگین و انحراف استاندارد مقیاس سیستم‌های مغزی- رفتاری، بخشش و رضایت زناشویی برای مردان و زنان

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	زن	میانگین	انحراف استاندارد	مرد
بازداری رفتاری	۲۲/۵۰	۳/۷۸	۲۰/۷۲	۳/۵۴		
فعال‌سازی رفتاری	۴۲/۵۳	۳/۹۸	۴۲/۴۳	۳/۱۶		
بخشش خود	۲۶/۸۶	۲/۱۰	۲۴/۴۰	۲/۵۶		
بخشش دیگران	۲۲/۷۳	۳/۰۹	۲۰/۷۷	۳/۶۹		
بخشش موقعیتی	۱۶/۹۶	۲/۶۷	۱۶/۱۶	۲/۸۴		
رضایت زناشویی	۱۹/۲۰	۲/۴۹	۲۰/۸۴	۲/۳۰		

مقادیر همبستگی موجود در جدول ۲ بیانگر آن است که بخشش خود با سیستم بازداری رفتاری رابطه منفی و معنادار ($p < ۰/۰۵$)، و بخشش خود و بخشش دیگران با سیستم فعال‌سازی رفتاری رابطه مثبت و معنادار ($p < ۰/۰۵$) دارد. هم‌چنین رابطه بین رضایت زناشویی با بخشش خود و

دیگران مثبت و معنادار ($p < ۰/۰۵$) است. علاوه بر این، سیستم فعال‌سازی رفتاری به طور مثبت و سیستم بازداری رفتاری به طور منفی با رضایت زناشویی ($p < ۰/۰۱$) رابطه دارند. اما بین فعالیت سیستم‌های مغزی- رفتاری و رضایت زناشویی با بخشش موقعیتی رابطه معنادار مشاهده نشد.

1. internal consistency
2. Heratland Forgiveness Scale (HFS)

جدول ۲

ضرایب همبستگی بین زیرمقیاس‌های سیستم‌های مغزی- رفتاری، بخشش و رضایت زناشویی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱ بازداری رفتاری						
۲ فعال‌سازی رفتاری	۰/۱۴					
۳ بخشش خود	-۰/۲۰*	۰/۳۳**				
۴ بخشش دیگران	-۰/۱۲	۰/۲۹*	۰/۳۷*			
۵ بخشش موقعیتی	۰/۱۳	۰/۱۷	۰/۱۰	۰/۱۷		
۶ رضایت زناشویی	-۰/۳۳**	۰/۲۹*	۰/۳۱**	۰/۳۵**	۰/۱۲	۱

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

بود که حاکی از نرمال بودن توزیع است. مفروضه‌های هم‌خطی در جدول ۳ نشان می‌دهد بین متغیرهای پیش‌بین، هم‌خطی وجود ندارد و نتایج حاصل از مدل رگرسیون قابل اتکا است. بر اساس نتایج جدول ۲، سیستم فعال‌سازی رفتاری در گام اول و سیستم بازداری رفتاری در گام دوم توانستند ۸ درصد از واریانس بخشش خود را تبیین کنند. سیستم فعال‌سازی رفتاری به‌طور مثبت و سیستم بازداری رفتاری به‌طور منفی بخشش خود را پیش‌بینی کردند. افزون بر این سیستم فعال‌سازی رفتاری توانست ۲۸ درصد از واریانس بخشش دیگران، و سیستم‌های مغزی- رفتاری ۱۰ درصد از واریانس رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند. سیستم بازداری رفتاری در گام اول به‌طور مثبت و سیستم فعال‌سازی رفتاری در گام بعدی به‌طور منفی و معنادار رضایت زناشویی را پیش‌بینی کردند. به‌عبارت دیگر وقتی فرد سیستم روی‌آوری رفتاری فعال‌تر و سیستم بازداری رفتاری ضعیف‌تری دارد، رضایت زناشویی بیشتری را تجربه خواهد کرد. علاوه بر این، یافته‌های موجود در جدول ۳ حاکی از آن است که سیستم‌های مغزی- رفتاری نتوانستند بخشش موقعیتی را به‌طور معنادار پیش‌بینی کنند.

جهت پاسخ‌گویی به سوال دوم پژوهش و بررسی نقش سیستم‌های مغزی- رفتاری در پیش‌بینی بخشش و رضایت زناشویی از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. سیستم‌های مغزی- رفتاری به عنوان متغیر پیش‌بین، و بخشش (خود، دیگران و موقعیتی) و رضایت زناشویی به عنوان متغیر ملاک وارد تحلیل شدند. نتایج این تحلیل‌ها در جدول ۳ آمده است. جهت استفاده از مدل رگرسیون لازم است پیش‌فرض‌های استفاده از آن مورد آزمون قرار گیرد. به این منظور، آزمون دوربین- واتسن^۱ برای بررسی استقلال خطاها، آزمون هم‌خطی^۲ با دو شاخص ضریب تحمل^۳ و عامل تورم واریانس^۴ و آزمون کلموگروف- اسمیرونف برای بررسی نرمال بودن توزیع انجام شد. در پیش‌بینی مولفه‌های بخشش و رضایت زناشویی توسط سیستم‌های مغزی- رفتاری، مقادیر عددی آزمون دوربین- واتسن به ترتیب برابر با ۰/۸۵ برای بخشش خود، ۰/۸۷ برای بخشش دیگران، ۰/۹۱ برای بخشش موقعیتی و ۰/۸۶ برای رضایت زناشویی بود که بیانگر استقلال خطاها و آزمون کلموگروف- اسمیرونف به ترتیب برابر با ۰/۳۹ برای بخشش خود، ۰/۵۳ برای بخشش دیگران، ۰/۲۹ برای بخشش موقعیتی و ۰/۴۰ برای رضایت زناشویی

جدول ۳

تحلیل رگرسیون گام به گام رضایت زناشویی و بخشش از طریق فعالیت سیستم‌های مغزی- رفتاری

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	R	R ^۲	df	F	B	Beta	t	تولرنس	عامل تورم واریانس
بخشش خود	سیستم فعال‌سازی رفتاری	۰/۲۵	۰/۰۶	۱۹۸ و ۱	۶/۸۶	۰/۶۴	۰/۲۴	۲/۵۵**	۰/۹۷	۱

1. Durbin-Watson
2. collinearity
3. tolerance
4. variance inflation factor

ادامه جدول ۳

۱	۰/۸۷	۲/۸۱**	۰/۲۹	۰/۸۷	۶/۷۶	۱۹۸ و ۱	۰/۲۸	۰/۵۳	سیستم فعال‌سازی رفتاری
۰/۹۸	۰/۹۸	۲/۹۰**	۰/۲۹	۰/۷۸	۸/۴۶	۱۹۸ و ۱	۰/۰۸	۰/۲۸	سیستم بازداری رفتاری
۱/۰۳	۰/۷۷	-۳/۲۰**	-۰/۲۶	-۰/۸۹	۹/۲۳	۱۹۷ و ۲	۰/۱۰	۰/۳۱	سیستم فعال‌سازی رفتاری

بحث

پژوهش حاضر به بررسی روابط سیستم‌های مغزی- رفتاری با بخشش و رضایت زناشویی زوجین پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد سیستم فعال‌سازی رفتاری به‌طور مثبت و سیستم بازداری رفتاری به‌طور منفی و معنادار رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند. این یافته با پژوهش آلوجا (۲۰۰۴)، گابل (۲۰۰۶) و هیم و همکاران (۲۰۰۸) همسو است. بر اساس پژوهش گابل (۲۰۰۶)، افرادی که انگیزه اجتماعی روی‌آوری بیشتری دارند و از انگیزه اجتماعی اجتناب کمتری برخوردارند، نگرش‌های مثبت اجتماعی و رضایت ارتباطی بیشتری را تجربه می‌کنند. همچنین این افراد تنهایی و اضطراب اجتماعی کمتری را تجربه خواهند کرد. افزون بر این، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که سیستم فعال‌سازی رفتاری با ویژگی شخصیتی برون‌گرایی در نظریه آیسنک رابطه معنادار دارد (هیم و همکاران، ۲۰۰۸). افراد برون‌گرا از مهارت‌های ارتباطی و عواطف مثبت بیشتری برخوردارند که این ویژگی‌ها در افرادی که از رضایت زناشویی بالایی برخوردارند نیز دیده می‌شود (آنیماساهان و الادنی، ۲۰۱۲؛ استرود، دوربین، سایگال و نابلاک- فدرز، ۲۰۱۰). به این ترتیب سیستم فعال‌سازی رفتاری یکی از شاخص‌های نیرومند پیش‌بینی‌کننده رضایت زناشویی است.

تبیین دیگری که می‌توان برای این یافته ارائه کرد رابطه بین سیستم‌های مغزی- رفتاری و رابطه جنسی است. بررسی رابطه میان ارتباط جنسی و علل انگیزشی رفتار جنسی نشان می‌دهد وقتی همسران با انگیزه روی‌آوری، به رابطه جنسی می‌پردازند، عواطف مثبت بیشتری نشان داده و روابط زناشویی رضایت‌بخش، صمیمانه و مفرح‌تری را تجربه می‌کنند و کمتر دچار تعارض‌های ارتباطی می‌شوند. در مقابل، زمانی که همسران با انگیزه اجتناب وارد رابطه جنسی می‌شوند، عواطف منفی بیشتری را تجربه می‌کنند، با تعارض‌های ارتباطی بیشتری مواجه می‌شوند و رابطه مثبت و رضایت‌بخشی نخواهند داشت. همچنین انگیزه‌های روی‌آوری و اجتناب که در زیربنای رفتار جنسی وجود دارد، شاخص

نیرومندی در پیش‌بینی رضایت ارتباطی افراد است (ایمپت، پپلا و گابل، ۲۰۰۵). همسو با این یافته، مطالعه‌ای نشان می‌دهد زنانی که سیستم پاداش فعال‌تری دارند، در مسایل جنسی کنجکاو بیشتری نشان داده و برانگیختگی و رضایت جنسی بیشتری را تجربه خواهند کرد (آلوجا، ۲۰۰۴) و رضایت جنسی نیز یکی از مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر رضایت زناشویی زوجین است (پلاسیوس، کاستانو و گرازبوتن، ۲۰۰۹).

یکی دیگر از یافته‌های پژوهش حاضر این بود که سیستم بازداری رفتاری با بخشش خود رابطه معکوس و معنادار دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های جانسون و همکاران (۲۰۱۰) و هیم و همکاران (۲۰۰۸) همسو است. نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که سیستم بازداری رفتاری با درون‌ریزی خشم و کاهش بخشش رابطه مثبت و معنادار دارد. افزون بر این سیستم بازداری رفتاری با صفت نورزگرایی در نظریه آیسنک نیز همبسته است. افرادی که در خصیصه نورزگرایی نمره بالایی کسب می‌کنند، به سختی اشتباه‌های خود را می‌پذیرند، خود را نمی‌بخشند و خود را شایسته بخشش دیگران نیز نمی‌دانند.

همچنین پژوهش حاضر نشان داد که بخشش خود و دیگران رابطه مثبت و معناداری با رضایت زناشویی دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (پالیری، رگالیا و فینچام، ۲۰۰۵؛ فینچام، هال و بیچ، ۲۰۰۶) همسو است. مطالعات اخیر نشان می‌دهد که بخشش یک سازه روانشناختی و رویکردی درمانی برای مشکلات ارتباطی و تعارض‌های زناشویی همسران است (دی‌بلاسیو و بند، ۲۰۰۸). زوجینی که اشتباهات یکدیگر را می‌بخشند، رضایت، نزدیکی و تعهد بیشتری را تجربه خواهند کرد (کچادوریان، فینچام و داویلا، ۲۰۰۵). افزون بر این بخشیدن خطاهای خود و دیگری، استرس، سرزنش‌گری، رفتار خصمانه و پرخاشگری را در روابط بین فردی کاهش می‌دهد و بنابراین افراد روابط سالم‌تری را تجربه می‌کنند (دی‌بلاسیو و بند، ۲۰۰۸).

مغزی- رفتاری و رضایت زوجین مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین افراد مورد مطالعه، زوجین آذری با میانگین مدت تاهل ۱۳ تا ۱۸ سال و دامنه سنی ۳۴ سال برای زنان و ۴۲ سال برای مردان بودند، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی نمونه‌هایی از فرهنگ‌های مختلف با مدت تاهل بیشتر و با سنین مختلف استفاده شود تا تاثیر عوامل فرهنگی، سن و مدت تاهل نیز بر بخشش بررسی شود.

افزون بر این، پژوهش حاضر به شیوه مقطعی و با استفاده از روش خود گزارش‌دهی انجام شده است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی با استفاده از روش آزمایشی، میزان بخشش زوجین در موقعیت‌های مختلف مورد مشاهده و ضبط قرار گیرد و بررسی دقیق‌تری در زمینه عوامل موثر بر بخشش و رضایت زناشویی صورت گیرد. شناسایی ویژگی‌های شخصیتی و عوامل موثر بر بخشش در روابط میان زوجین، به خانواده درمانگران کمک خواهد کرد تا بتوانند در جلسات مشاوره برای حل تعارض میان زوجین و بهبود روابط میان همسران از آن بهره گیرند.

رضازاده، س. م. ر. (۱۳۸۷). رابطه مهارت‌های ارتباطی و سازگاری زناشویی دانشجویان. *دوفصلنامه روانشناسی معاصر*، ۵، ۴۳-۵۰.

عطری‌فرد، م. (۱۳۸۳). *رابطه بین فعالیت سیستم‌های مغزی- رفتاری و مستعد بودن به احساس شرم و گناه*. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

References

- Aluja, A. (2004). Sensitivity to punishment, sensitivity to reward and Sexuality in females. *Personality and Individual Differences*, 36, 5-10.
- Animasahun, R. A., & Oladeni, O. O. (2012). Effects of assertiveness training and marital communication skills in enhancing marital satisfaction among Baptist couples in Lagos State, Nigeria. *Global Journal of Human Social Science Arts & Humanities*, 12, 27-36.
- Balconi, M., & Bortolotti, A. (2012). Resonance mechanism in empathic behavior: BEES, BIS/BAS and psychophysiological

هم‌چنین براساس نتایج پژوهش حاضر، بین سیستم‌های رفتاری و بخشش دیگران، سیستم‌های مغزی- رفتاری و رضایت زناشویی با بخشش موقعیتی رابطه معنادار مشاهده نشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که عوامل زمینه‌ای و ارتباطی زیادی وجود دارند که بر بخشش فرد خاطی تاثیر می‌گذارند. این عوامل را می‌توان در سه دسته عوامل مربوط به خطا، عوامل مربوط به فرد خاطی و عوامل مربوط به رابطه قرار داد. به‌طور مثال، شدت آسیب و پیامدهای پایدار ناشی از آن (براون و فیلیپس، ۲۰۰۵)، ابراز رفتارهای مثبتی مانند عذرخواهی کردن، اظهار ندامت و گوش دادن همدلانه (ریتوسکی و ورتیم، ۲۰۰۵) و میزان صمیمت و نزدیکی همسران قبل از بروز رنجش و خطا (راسبالت، هانون، استوکر و فینکل، ۲۰۰۵) بر بخشش یا عدم بخشش فرد خاطی اثر می‌گذارند.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی نقش واسطه‌ای عوامل شخصیتی (مانند وظیفه‌شناسی و روان‌رنجوری)، عوامل موقعیتی و نقش مذهب و معنویت که از عوامل اثرگذار بر بخشش هستند، در رابطه میان سیستم‌های

مراجع

- ثنایی، م. ب. (۱۳۸۷). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: انتشارات بعثت.
- خجسته‌مهر، ر.، کوچکی، ر.، و رجبی، غ. ر. (۱۳۹۱). نقش واسطه‌ای اسنادهای ارتباطی و راهبردهای حل تعارض غیرسازنده در رابطه بین سبک‌های دلبستگی و کیفیت زناشویی. *دوفصلنامه روانشناسی معاصر*، ۱۴، ۱۴-۳.

contribution. *Physiology & Behavior*, 105, 298-304.

- Brown, R., & Phillips, A. (2005). Letting bygones be bygones: Further evidence for the validity of the tendency to forgive scale. *Personality and Individual Differences*, 38, 627-638.
- Carver, C. S. (2004). Negative affects deriving from the behavioral approach system. *Emotion*, 4, 3-22.
- Carver, C. S., & White, T. L. (1994). Behavioral inhibition, behavioral activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS scales. *Journal of*

- Personality and Social Psychology*, 67, 319–333.
- De Pascalis, V., Varriale, V., & D'Antuono, L. (2010). Event-related components of the punishment and reward sensitivity. *Clinical Neurophysiology* 121, 60–76.
- Dickerson, S. S., & Kemeny, M. E. (2004). Acute stressors and cortisol responses: A theoretical integration and synthesis of laboratory research. *Psychological Bulletin*, 130, 355–390.
- DiBlasio, F. A., & Benda, B. B. (2008). Forgiveness intervention with married couples: Two empirical analyses. *Journal of Psychology and Christianity*, 27, 150–158.
- Elliot, A. J., & Thrash, T. M. (2002). Approach-avoidance motivation in personality: Approach and avoidance temperaments and goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 804–818.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2002). Forgiveness in marriage: Implications for psychological aggression and constructive communication. *Personal Relationships*, 9, 239–251.
- Fincham, F. D., Hall, J., & Beach, S. R. H. (2006). Forgiveness in marriage: Current status and future directions. *Family Relations*, 55, 415–427.
- Gable, S. L., & Strachman, A. (2007). Approaching social rewards and avoiding social punishments: Appetitive and aversive social motivation. In J. Shah & W. Gardner (Eds.), *Handbook of motivation science* (pp. 561–575). New York: Guilford.
- Gable, S. L. (2006). Approach and avoidance social motives and goals. *Journal of Personality*, 71, 175–222.
- Gable, S. L., Reis, H. T., & Elliot, A. J. (2000). Behavioral activation and inhibition in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1135–1149.
- Heym, N., Ferguson, E., & Lawrence, C. (2008). An evaluation of the relationships between Gray's revised RST and Eysenck's PEN: Distinguishing BIS and FFFS in Carver and White's BIS/BAS scales. *Personality and Individual Differences*, 45, 709–715.
- Heym, N., & Lawrence, C. (2010). The role of Gray's revised RST in the psychopathy continuum: The relationships of psychoticism with a lack of fear and anxiety, and increased impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 8, 874–879.
- Holt-Lunstad, J., Uchino, B. N., Smith, T. W., Olson-Cerny, C., & Nealey-Moore, J. B. (2003). Social relationships and ambulatory blood pressure: Structural and qualitative predictors of cardiovascular function during everyday social interactions. *Health Psychology*, 22, 388–397.
- Impett, E. A., Peplau, L. A., & Gable, S. L. (2005). Approach and avoidance sexual motives: Implications for personal and interpersonal well-being. *Personal Relationships*, 12, 465–482.
- Johnson, J. L., Kim, L. M., Giovannelli, T. S., & Cagle, T. (2010). Reinforcement sensitivity theory, vengeance, and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 48, 612–616.
- Kachadourian, L. K., Fincham, F., & Davila, J. (2005). Attitudinal ambivalence, rumination, and forgiveness of partner transgressions in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 334–342.
- Keiser, H. N., & Ross, S. R. (2011). Carver and Wites' BIS/ FFFS/ BAS scales and domains and facets of five factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 51, 39–44.
- McCullough, M. E., Fincham, F. D., & Tsang, J. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: The temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 540–557.
- Palacios, S., Castano, R., & Grazziotin, A. (2009). Epidemiology of female sexual dysfunction. *Maturities*, 63, 119–123.
- Paleari, F. G., Regalia, C., & Fincham, F. (2005). Marital quality, forgiveness, empathy, and rumination: A longitudinal analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 368–378.
- Ristovski, A., & Wertheim, E. H. (2005). The effects of source of compensation and trait empathy on forgiveness and satisfaction with outcome in the criminal context. *Australian Psychologist*, 40, 63–69.
- Rusbult, C., Hannon, P., Stocker, S., & Finkel, E. (2005). Forgiveness and relational repair. In E. Worthington, Jr. (Ed.), *Handbook of forgiveness* (pp. 185–205). New York: Brunner-Routledge.

- Smillie, L. D., Pickering, A. D., & Jackson, C. J. (2006). The new reinforcement sensitivity theory: Implications for personality measurement. *Personality and Social Psychology Review, 10*, 320–335.
- Smits, D. J. M., & Kuppens, P. (2005). The relations between anger, coping with anger, and aggression, and the BIS/BAS system. *Personality and Individual Differences, 39*, 783–793.
- Stroud, C. B., Durbin, C. E., Saigal, S. D., & Knobloch-Fedders, L. M. (2010). Normal and abnormal personality traits are associated with marital satisfaction for both men and women: An actor–partner interdependence model analysis. *Journal of Research in Personality, 44*, 466–477.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., et al. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality, 73*, 313–359.
- Tse, W. S., & Yip, T. H. J. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences, 46*, 365–368.
- Voigt, D. C., Dillard, J. P., Braddock, K. H., Anderson, J. W., Sopory, P., & Stephenson, M. T. (2009). BIS/BAS scales and their relationship to risky health behaviours. *Personality and Individual Differences, 47*, 89–93.
- Williams, K., Sassler, S., & Nicholson, L. (2008). For better or for worse? The consequences of marriage and cohabitation for single mothers. *Social Forces, 86*, 1481–1511.